

A trove of information: Women, Keri'at haTorah, and Aliyyot, Rabbis Aryeh Frimer and Dov Frimer, Tradition 46:4

קריאות ראשונות

א. דברים לא-י-יג

(י) ויצו משה אותם לאמר מקץ שבע שנים במעד שנת השמיטה בחג הסוכות:
(יא) בבוא כל-ישראל לראות את-פני ד' אלקיך במקום אשר יבחר תקרא את-התורה הזאת נגד פלי-ישראל באזניהם:
(יב) הקהל את-העם האנשים והנשים והטף וגרף אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את-ד' אלקיכם ושמרו לעשות את-כל-דברי התורה הזאת:
(יג) ויבניהם אשר לא-ידעו ישמעו וילמדו ליראה את-ד' אלקיכם פלי-הנמים אשר אתם עלי-האדמה אשר אתם עבדים את-הנרדן שמה לרשתה:

ב. נחמיה ח-א-ח

(א) ויאספו כל-העם כאיש אחד אלי-הרחוב אשר לפני שער-המים ויאמרו לעזרא הספר להביא את-ספר תורת משה אשר-צוה ד' את-ישראל:
(ב) ויביא עזרא הפהן את-התורה לפני הקהל מאיש ועד-אשה וכל מבין לשמע ביום אחד לחדש השביעי:
(ג) ויקרא-בו לפני הרחוב אשר לפני שער-המים מן-האור עד-מחצית היום נגד האנשים והנשים והמבנים ואזני כל-העם אל-ספר התורה:
(ד) ויעמד עזרא הספר על-מגדל-עץ אשר עשו לדבר ויעמד אצלו מתתיה ושמע וענה ואוריה וחלקיה ומעשיה עלימינו ומשמאלו פדיה ומישאל ומלפיה וחשם וחשבדנה זכריה משלם: פ
(ה) ויפתח עזרא הספר לעיני כל-העם כי-מעל כל-העם היה וכפתחו עמדו כל-העם:
(ו) ויברך עזרא את-ד' האלקים הגדול ויענו כל-העם אמן אמן במעל ידיהם ויקדו וישתחו לד' אפים ארצה:
(ז) וישוע ובני ישראל ימין עקוב שבתי הודיה מעשיה קליטא עזריה יונדב חנו פלאיה והלויים מבינים את-העם לתורה והעם על-עמדם:
(ח) ויקראו בספר בתורת האלקים מפרש ושום שקל ויבינו במקרא:

מקור קריאה שלנו

ג. משנה מסכת מגילה פרק ד-א-ב

א: בשני ובחמישי ובשבת במנחה קורין שלשה אין פוחתין ואין מוסיפין עליהן ואין מפטירין בנביא. הפותח והחותם בתורה מברך לפני ולאהריה:
ב: בראשי החדשים ובחולו של מועד קורין ארבעה אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן ואין מפטירין בנביא. הפותח והחותם בתורה מברך לפני ולאהריה.
זה הכלל כל שיש בו מוסף ואינו יום טוב קורין ארבעה. ביום טוב חמשה, ביום הכפורים ששה, בשבת שבעה. אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהן. ומפטירין בנביא. הפותח והחותם בתורה מברך לפני ולאהריה:

ד. מסכתות קטנות מסכת סופרים פרק י

משה הקניא - התרה, כדתנן "המקנא לאשתו ר' אליעזר אומר מקנה לה על פי שנים ומשקה לה על פי עד אחד שאין התרייה פחות משנים שאינה יכולה לומר לא התריתה בי אבל באחד תעז ותאמר לא התריתה בי" - הקניא להם לישראל שיהו קורין בתורה בשבתות ובימים טובים ובראשי חדשים ובחולו של מועד, שנאמר "וידבר משה את מועדי ד' אל בני ישראל". עזרא תיקן להם לישראל שיהו קורין בתורה בשני ובחמישי ובשבת במנחה.

ה. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת מגילה פרק ד הלכה א

משה התקין את ישראל שיהו קורין בתורה בשבתות ובימים טובים ובראשי חדשים ובחולו של מועד שנאמר [ויקרא כג מד] "וידבר משה את מועדי ד' אל בני ישראל". עזרא התקין לישראל שיהו קורין בתורה בשני ובחמישי ובשבת במנחה.

ו. תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף פב עמוד א

עשרה תקנות תיקן עזרא: שקורין במנחה בשבת, וקורין בשני ובחמישי... ושיהו קוראין בשני ובחמישי עזרא תיקן? והא מעיקרא הוה מיתקנא! דתניא: "וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים" - דורשי רשומות אמרו: אין מים אלא תורה, שנאמר: 'הוי כל צמא לכו למים', כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה גלאו, עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קורין בשבת ומפסיקין באחד בשבת, וקורין בשני ומפסיקין שלישי ורביעי, וקורין בחמישי ומפסיקין ערב שבת, כדי שלא ילינו ג' ימים בלא תורה!" מעיקרא תקנו חד גברא תלתא פסוקי, אי נמי תלתא גברי תלתא פסוקי [סך הכל], כנגד כהנים לויים וישראלים. אתא הוא תיקן תלתא גברי ועשרה פסוקי, כנגד עשרה בטלני.

ז. בית הבחירה למאירי מסכת מגילה דף כא עמוד ב
אין לדחות תלמוד שלנו מפני ברייתא של מסכת סופרים

ח. מגן אברהם סימן קלה:הקדמה
והא דכ' הרי"ף שעזרא תיקן בב' וה' היינו מנין הקרואים כדאי' בגמ', וא"כ משה תיקן מנין הקרואים בשבת וי"ט ור"ה וח"ה. וכ"מ ברמב"ם פי"ב מתפל' ובסמ"ק סי' קמ"ט:

ט. ברכי יוסף אורח חיים סימן קלה:א
ואחר זמן רב באו לידי תוספי הרא"ש מגילה כ"י וראיתי לו (ריש מגילה) שהביא הירושלמי הנז' דריש מגילה, וכתב וז"ל, מקשים על הירושלמי דמאי פריך והלא עזרא תקן שיהיו קורין בב' וה', והלא משה רבינו תקן להם כדאיתא פרק מרובה וכו'. וי"ל שלא היו חוששין כ"כ לבא לעיירות בשביל פסוק חד לחד גברא, ועיקר תקנה תקן עזרא, עכ"ל

י. בית הבחירה למאירי מסכת מגילה דף ב עמוד א
וי"מ לשטה זו שלשמוע דברי תורה היו מתכנסין שהיו קורין בעיירות שני וחמישי מתקנת עזרא ואף על פי שזו תקנה קדומה היתה כדכתיב וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים ואין מים אלא תורה התקינו נביאים שביניהם שיהיו קורין שני וחמישי שלא יעמדו שלשה מים בלא תורה מ"מ עזרא תקן שלשה קורין בעשרה פסוקים ונתייחס הכל על שמו או שמא נשתכח וחזר הוא [וסדרה] ויסדה

יא. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יז.:-
קריאת שמע - דתניא: "קריאת שמע ככתבה דברי רבי, וחכמים אומרים: בכל לשון." מאי טעמא דרבי? אמר קרא: "והיו" - בהויתן יהו. ורבנן מאי טעמיהו? אמר קרא "שמע" - בכל לשון שאתה שומע. ורבי נמי, הא כתיב "שמע"! - ההוא מיבעי ליה: השמע לאזניך מה שאתה מוציא מפיו. ורבנן סברי כמאן דאמר הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא. - ורבנן נמי הכתיב "והיו"! - ההוא מיבעי ליה שלא יקרא למפרע. ורבי שלא יקרא למפרע מנא ליה? מ"דברים" "הדברים". ורבנן? דברים הדברים לא משמע להו.
לימא קסבר רבי כל התורה כולה בכל לשון נאמרה, דאי סלקא דעתך בלשון הקודש נאמרה למה לי למכתב [לק"ש] "והיו"? אצטריך, סלקא דעתך שמע כרבנן, כתב רחמנא והיו. לימא קסברי רבנן כל התורה בלשון הקודש נאמרה, דאי סלקא דעתך בכל לשון נאמרה - למה לי למכתב שמע? - איצטריך, סלקא דעתך אמינא והיו כרבי - כתב רחמנא שמע.

יב. רש"י מסכת מגילה דף יז עמוד ב
בכל לשון נאמרה - לקרותה בכל לשון [כלו' לקריאת התורה]

יג. תוספות מסכת מגילה דף יז עמוד ב "כל התורה"
וקשה שהרי קריאת התורה אינה מן התורה אלא מדרבנן לבד מפרשת זכור דהוי דאורייתא ונראה דהכי פירושא כל קריאה שבתורה כגון מצות חליצה ופרשת עגלה ערופה וידוי מעשר ובכורים וכל אלו השנויין פרק אלו נאמרין בסוטה (דף לב. ושם).

יד. תוספות מסכת ברכות דף יג עמוד א
בלשון הקודש נאמרה - פירש רש"י פרק שני דמגילה (ד' יז: ושם) לקרות בתורה. ולא נהירא דהא עזרא תיקן קריאת התורה ומקמי דאתא עזרא והיו למה לי. וי"ל דמיירי בפרשיות המחוייבין לקרות דאורייתא...

טו. בית הבחירה למאירי מסכת מגילה דף כג עמוד א
הכל עולין למנין שבעה או לאיזה מנין של קריאת התורה ואפ"ל אשה ואפילו קטן אבל אמרו חז"ל אשה לא תקרא בתורה מפני כבוד הצבור יש מי שאומר שמ"מ צריך בכל קריאה קורא אחד גדול והואיל וקרא אחד כבר נשלמה תקנת משה רבינו ואין כאן עוד קריאה אלא מתקנת עזרא שלא היה מנין הקרואים מתקנת משה רבינו אלא גוף הקריאה לבד ויכול להשלים הקריאה על ידי אשה או קטן אבל לא שתעשה כל הקריאה ע"י אשה וקטן

טז. ערוך השולחן אורח חיים סימן קלה
כתב הרמב"ם ברפ"ב מתפלה משה רבינו תיקן להם לישראל שיהיו קורין בתורה ברבים בשבת ובשני ובחמישי בשחרית כדי שלא יהו ג' ימים בלא שמיעת תורה ועזרא תיקן שיהו קורין בו במנחה בכל שבת משום יושבי קרנות וגם הוא תיקן שיהו קורין בשני ובחמישי ג' בני אדם ולא יקראו פחות מעשרה פסוקים עכ"ל כלומר דעל שבת שחרית תיקן משה רבינו מה לקרות והיינו כל סדרה בשבתו ושבעה קרואים אבל על ב' וה' לא תיקן כמה קרואים וכמה פסוקים והיה די בקורא אחד ופסוק אחד ובא עזרא ותיקן המספר

מי חייב במצוות קריאת התורה?

יז. תלמוד בבלי מסכת סוכה דף נא עמוד ב

תניא, רבי יהודה אומר: מי שלא ראה דיופלוסטון של אלכסנדריא של מצרים לא ראה בכבודן של ישראל. אמרו: כמין בסילקי גדולה היתה, סטיו לפנים מסטיו, פעמים שהיו בה כפלים כיוצאי מצרים + מסורת הש"ס: [פעמים שהיו שם ששים רבוא כיוצאי מצרים ואמרי לה כפלים כיוצאי מצרים] +, והיו בה שבעים ואחת קתדראות של זהב כנגד שבעים ואחד של סנהדרי גדולה, כל אחת ואחת אינה פחותה מעשרים ואחד רבוא ככרי זהב. ובימה של עץ באמצעיתה, וחזן הכנסת עומד עליה והסודרין בידו. וכיון שהגיע לענות אמן - הלה מניף בסודר, וכל העם עונין אמן.

יח. תוספות מסכת סוכה דף נב עמוד א

וכיון שהגיע לענות אמן מניף בסודר וכל העם עונין אמן - בערוך קשיא ליה לרבינו נסים הא דאמר בריש גמרא דשלשה שאכלו (ברכות דף מז.) "אין עונין אמן יתומה" והא הכא לא שמעו הברכה אלא בהנפת הסודרין יודעין שהגיע עונת אמן והן עונין אמן יתומה! ומפרש בשם רבנן דבני מערבא, שעל מי שהוא חייב ברכה קאמר, ובענייתו אמן רוצה לצאת ידי חובתו, צריך שישמע ואחר כך יענה אמן, ולא יענה אמן יתומה. והא דעונין אמן בהנפת סודרין היינו בקריאת ספר תורה ולא בתפלה, ולא בדבר ששליח מוציא רבים ידי חובתן.

יט. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן עב

הנה המג"א סימן רפ"ב סק"ו הביא מכנה"ג שקטן אינו יכול להיות מקרא, והקשה הפמ"ג הא קטן עולה למנין ז' אף שבזמננו היה העולה עצמו הקורא וחזינן שמוציא, וא"כ יכול להיות גם מקרא לעולים אחרים שהטעם הוא משום דגם חיוב הגדול הוא רק דרבנן! ונשאר בצ"ע והתיר מחמת זה בשעת הדחק שאין שם גדול שיכול להקריא... הנכון לע"ד לתרץ דברי המג"א דהא מוכרחין לומר שאין קריאת התורה כמו קריאת מגילה ובהמ"ז וכדומה שמה שיצאו האחרים בשמיעתם מחיוב הקריאה והברכה שלהם הוא מדין שומע כעונה, דהא אדרבה כשיקרא בעצמו שהוא העונה כל הפרשה לא יצא דהא צריך דוקא מספר קרואים חלוקים לפי הימים! ונמצא שעיקר הדין אינו שיהיה עונה אלא דוקא שישמע איך שמספר אנשים קורין התורה. ולכן מסתבר שאין צורך כלל שהקורא יתכוין להוציא את הצבור בקריאתו וגם אין צורך שיוכל להוציא אותם, דהא השמיעה איך שקורין האחרים הוא שמיעה של כל אחד מהצבור בעצמו ואין צורך להוציא אותם בהקריאה.

כ. פירוש המשנה לרמב"ם מסכת מגילה פרק ד:ו

קטן קורא בתורה, אמר אחד מן הגאונים האחרונים שזה אחר השלישי.

כא. רמ"א שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רפב

ואלו דוקא מצטרפים למנין הקרואים, אבל לא שיהיו כולם נשים או קטנים (ר"ן וריב"ש).

כב. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת ברכות פרק ג הלכה ג

כל שאינו חייב בדבר אין מוציא את הרבים ידי חובתן

כג. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף כט עמוד א

תני אהבה בריה דרבי זירא: כל הברכות כולן, אף על פי שיצא - מוציא, חוץ מברכת הלחם וברכת היין, שאם לא יצא - מוציא, ואם יצא - אינו מוציא.

כד. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כ עמוד ב

אמר ליה רבינא לרבא: נשים בברכת המזון, דאורייתא או דרבנן? למאי נפקא מינה? לאפוקי רבים ידי חובתן. אי אמרת דאורייתא - אתי דאורייתא ומפיק דאורייתא, ואי אמרת דרבנן - הוי שאינו מחוייב בדבר, וכל שאינו מחוייב בדבר - אינו מוציא את הרבים ידי חובתן.

כה. שו"ת רבי עקיבא איגר מהדורא קמא סימן ז

וראיתי עוד להגאון דגול מרבבה בס"ל הנ"ל דיצא לדון בדבר חדש, דאיש שכבר התפלל א"י להוציא לאשה דלא התפללה, דהוא מחוייב דרבנן ולא מפיק לה מחיובא דאורייתא, דהא דיצא מוציא הוא מטעם ערבות, ונשים אינן בכלל ערבות כמ"ש הרא"ש ברכות, אלא דמסתפק דאפשר דערבות דאנשים גם על הנשים, רק נשים דעצמן אינן ערבים, עי"ש, ולדבריו אשה שיצאה ידי קידוש אינה יכולה להוציא לאחרות שלא יצאו.

ולא נראה כן דאין חילוק כלל בין איש לאשה לענין ערבות, ולא מצינו בשום דוכתא דבאשה לא יהיה הדין דאם יצאה מוציא... אלא נראה לענ"ד דכוונת הרא"ש לחלק בין יצא מוציא ובין אינו מחוייב במצוה זו בעצמותו, דערבות רק במי שמחוייב ג"כ במצוה זו, מש"ה אף שהוא כבר יצא לעצמו מוציא לאחרים, אבל במצוה שאינו בר חיובא כלל, דהיינו לפי הצד דנשים אינן חייבות בבהמ"ז מדאורייתא אינם ערבים על מצוה דבהמ"ז, אבל במצוה דנשים חייבות גם המה בכלל ערבות, ושייך בהו ג"כ דינא דיצא מוציא.

ברכות קריאת התורה

כו. תוספות מסכת ראש השנה דף לג. "הא ר' יהודה"

ור"י ב"ר יהודה מביא ראיה דנשים מברכות על כל מצות עשה שהזמן גרמא מדאמרינן (מגילה דף כג.) הכל עולה למנין שבעה ואפי' אשה ואפי' קטן ואף על גב דאשה אינה מצווה לעסוק בתורה

כז. חידושי הרשב"א מסכת ראש השנה דף לג. "וכן הסכימו"

וכן הסכימו שמוטר לנשים לברך על כל מצות עשה שהזמן גרמא ואף על פי שאינה להם אלא רשות דמ"מ במצוה קא עסקי וחיובא הוא דלא חייבינהו רחמנא למעבד כאנשים אלא דאי בעו עבדי "וצונו" קרינן בהו... ומדאמרינן במגלה "הכל עולין למנין שבעה ואפי' אשה" ליכא ראיה, דדילמא התם בעולה באמצע שאינה מברכת שלא היו רגילין לברך אלא ראשון ואחרון כדאייתא התם בפרק הקורא את המגלה עומד, ועוד דשאני ברכת התורה שאינה משום שינון [תלמוד תורה], שהרי אפי' בירך על התורה או שנפטר באהבה רבה וחזר וקרא בבית הכנסת חוזר ומברך דהכי אתקון דהויא מצוה בפני עצמה והם אמרו שאפילו אשה כשרה לה

כח. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יא עמוד ב

ורב המנונא אמר: אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו. ברוך אתה ד' נותן התורה. אמר רב המנונא: זו היא מעולה שבברכות.

כט. רש"י מסכת ברכות דף יא עמוד ב

וזו היא מעולה שבברכות - התורה, לפי שיש בה הודאה למקום וקילוס לתורה ולישראל.

ל. רבינו יונה על הרי"ף מסכת ברכות דף ה עמוד ב

והא דרב המנונא מעולה שבברכות מפני שמזכיר שם שבה ישראל ושבה התורה

לא. ב"ה אורח חיים סימן כט

לפע"ד נראה דאיכא לחלק בין ברכת שהחיינו לשאר ברכות דברכת שהחיינו שבאה על שמחת לבו של אדם יכול לברך אף על פי שאינו ודאי דחייב לברך דאינו עובר על לא תשא אם הוא שמח ומברך לו יתעלה על שהחיינו וקיימו עד הזמן הזה אבל כאן דמברך אשר קדשנו במצותיו וצונו וכו' פשיטא דכיון דאיכא ספק אינו יכול לברך ולומר וצונו דהויא ספק ברכה לבטלה דאסור לדברי הכל

לב. שו"ת מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סימן נח

עיקר הטעם שאין הנשים מברכות על מצות עשה שהזמן גרמא אינו משום שצריך לומר "וצונו" כי זה יכולים לומר כהודאה על גוף הציווי של המצוה וכמו שנתבאר לעיל, (ואולי היו צריכות לברך תמיד על ישיבת סוכה ולא לישב, אבל אין עושים שינוי בנוסח הברכה), אלא הוא מפני שלא תקנו חכמים לברך כיון שאינה מחויבת...

לג. בית הבחירה למאירי מסכת מגילה דף כא עמוד ב

הפותח והחותם בשבת מברך לפניו ולאחריה פי' בגמ' שהפותח והוא הכהן מברך לפניו והמסיים מברך לאחריה שכל הקריאה מצוה אחת ואין ברכה אלא בראש המצוה ובסופה ונמצאו האמצעיים נפטרים בברכת הראשון והאחרון אלא שנראה לי שצריך שהקורין האמצעיים יהיו שם מתחלה ועד סוף כדי שישמעו הברכות ויצאו בשמיעתם ומ"מ אם רצו לעשות מכל קריאה וקריאה מצוה אחת ושיברכו כלם אין כאן משום ברכה לבטלה והוא שפירשו בגמ' שאחר משנה זו תקנו לברך כל אחד בתחילת קריאתו ובסופה בתחילתה גזרה משום הנכנסין שמא יחשבו עליו שהוא ראשון ואם יראו שאינו מברך לפניו יאמרו עליו שאין ברכה בתורה לפניו ובסופה היוצאים שמא יחשבו עליו שהוא אחרון ואם יראו שאינו מברך לאחרי' יאמרו שאין ברכה בתורה לאחריה...

וי"מ משום הנכנסין שיכנסו בין ראשון לשני לשמוע קריאת התורה ונמצאת שמיעתם שלא בברכה לפניו ומשום היוצאין שיצאו קודם שיקרא האחרון ואין שומעין ברכה לאחריה ועל סמך פירוש זה נהגו בצרפת לברך בקול בינוני להשמיע לכל את הברכות:

לד. הררי קדם ב:קכא

לה. שו"ת הרשב"א החדשות (מכתב יד) סימן יד

שאלת מי שאינו יודע לקרות בתורה, מהו שיעלה ויברך בבית הכנסת ברכת התורה ויקרא אחר במקומו. תשובה אמרינן בירושלמי (מגילה ד:א) "ונתנה לאחר וברך עליה", מה "ונתנה לאחר ומברך עליה"? זה קורא וזה מברך, והרי מגלה שחייבין לקרותה כמו שחייבין בקריאת התורה בצבור בבית הכנסת, ואפילו הכי אמרינן שזה קורא וזה מברך, והכא נמי לא שנא... והלה נמי שברך ולא קרא לא הוה ליה מברך לבטלה, דכיון שקריאת התורה חיובא דצבור הוא שפיר הוה מצי מברך אף על פי שאינו קורא.